

JIŘÍ J. K. NEBESKÝ jjknebesky@seznam.cz

POHLED NA HRANICE Z ROKU 1670

Vizuálních zachycení města Hranic ze 17. a 18. století je dochováno poměrně málo, přičemž nejvíce jsou zastoupeny půdorysné plány města. Veduty jsou ojedinělé. Mezi Willenbergovým pohledem na město otištěným v Paprockého Zrdcadle roku 1593 a kresbou Josefa H. A. Gallaše, v níž se roku 1811 pokusil podle vzpomínek svého otce zachytit podobu Hranic v první polovině 18. století, zeje poměrně neobvyklá dvoustletá mezera. Naděje, že se v tomhle směru ještě nějakého objevu dočkáme, však přece není nulová, jak může naznačovat nálezní miniaturní pohledu na Hranice z roku 1670.

Obrázek je součástí rytiny, otištěné v disertaci Rudolfa Maxmiliána Hassnigka de Polis, která se dochovala v mikulovské zámecké knihovně [1]. Pohled na Hranice je jen okrajovou částí mědirytiny o velikosti cca 38 × 29 cm, která v duchu barokní kultury spojuje téma z novozákonního Zjevení s dobovým náboženským zápasem katolicismu a protestanství.

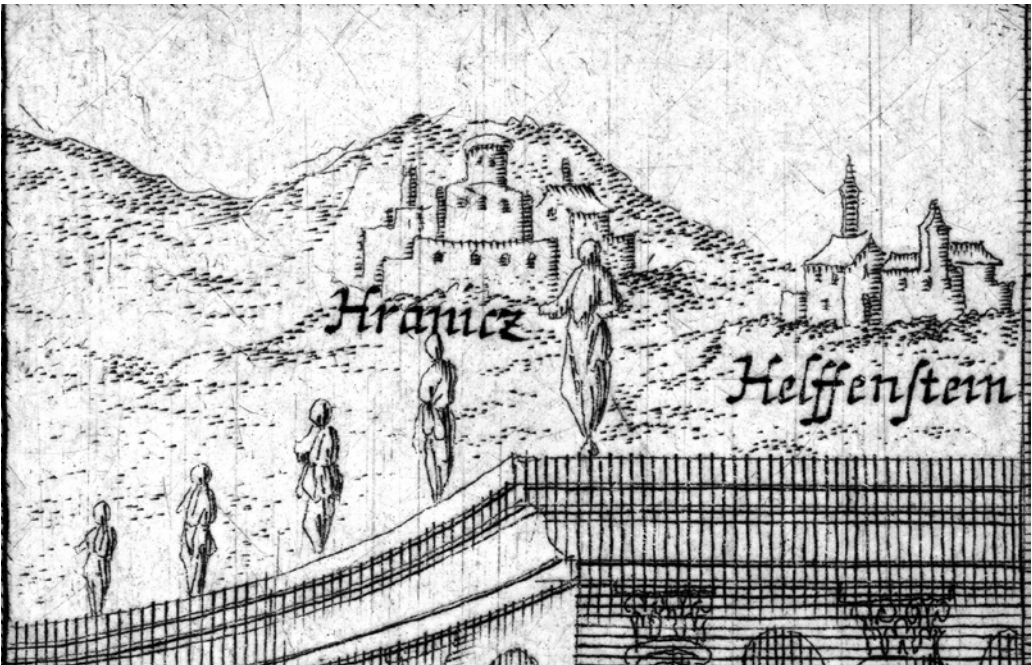
Do obrazu jsou zakomponovány biblické úryvky: „Zatroubil pátý anděl. A viděl jsem, jak hvězda, která spadla z nebe na zem, byl dán klíč od jícnu propasti; otevřela jícen propasti a vyvalil se dým jako z obrovské pece a tím dýmem se zatmělo slunce i všechno ovzduší. Z dýmu se vyrojily kobylinky na zem; byla jim dána moc, jakou mají pozemští škorpióni.“ Padající hvězda je tu pojata jako Martin Luther, anděl s klíčem v ruce otvírá nádobu obklopenou citáty z Lutherova díla. Z nádoby stoupá dým a vylutují okřídlené kobylinky. Zatímco Zjevení je popisuje takto: „na hlavách měly něco jako zlaté věnce, tvář měly jako lidé, hřívu jako vlasy žen, ale zuby měly jako lví“, výtvarník vypustil lví zuby a tvářím dal vzezření andělů, na jejich hlavách jsou tzv. pohanské koruny, tělo je zakončeno štířím ostnem a opatřeno čtveřicí nohou a dvojicí křídel. Tématem obrazu je však zápas, tu už autor opouští biblické téma (této kapitoly Zjevení) – temné kobylinky podléhají šiku andělů (andělů) s dětskými těly, vybavených obvyklými péřovými křídly, s tzv. knížecími čepicemi na hlavách a vinařskými noži v rukou. To jsou prvky odkazující k osobě Hassnigkova protektora – Ferdinanda knížete z Dietrichsteina, jehož znakem byla dvojice vinařských nožů. Hlavní andělská postava nese jeho znak přímo na prsou. Celý zápas andělů s kobyilkami se odehrává na těle ležící orlice, na jejímž levém křídle jsou umístěny tři (nebo čtyři?) siluety měst či hradů a nápisy Ianowicz (Janovice) a Roemerstadt (Rýmařov), na

[1] Za pomoc děkuji Mgr. Miroslavu Koudelovi z Regionálního muzea v Mikulově, kde je dizertace uložena pod sign. MIK 1775.

Philosophia defensa, pro suprema in eadem Laurea, in Alma, Regia, et Episcopali Universitate Olomunensi, Praeside Reverendo et Doctissimo Patre Adalberto Had Societatis S. S. Philosophiae Doctore, eiusdemq. Professore Ordinario, a Nobilib. et Erudito Domino Rudolpho Maximiliano Walsnigk de Politz. Aet. LL. et Philosophiae Baccalario. Anno 1670. Mensis Julii diei Horaeque meridianae consuetis.

rkru orlice je pak nápis Leibnik (Lipník nad Bečvou). Zástup andělů vychází z barokní brány, opatřené dietrichsteinským znakem s řádem Zlatého rouna (uděleným Ferdinandovi roku 1668) a štítem s tituly Ferdinanda z Dietrichsteina. Otevřenou branou vidíme sloupořadí se sochami a nad tím krajinu se čtyřmi vedutami měst, resp. hradů. Nejvíce vlevo je Nicolspurg (Mikulov), nad nímž se ještě tyčí hrad (pravděpodobně Děvičky), přímo v průhledu branou jsou Hranicz (Hranice) a Helffenstein (Helfštýn). Zatímco Mikulov a Děvičky jsou zachyceny s jistou úctou k detailu, Hranice a Helfštýn jsou pojety velmi schematicky.

Detail mědirytiny

Mědiryt je celkově prací vysoké výtvarné úrovně, takže nepřekvapí, že je signován jménem Antonína Lublinského, považovaného za zakladatele moravského barokního malířství. Jedná se o jeho odborné literatuře dosud neznámou práci. Pod obrazem je pak nápis, který nás informuje, že publikace je bakalářskou disertací *urozeného a vzdělaného* Rudolfa Maxmiliána Hassnigka de Polis na olomoucké univerzitě, spravované doktorem filosofie a řádným profesorem P. Vojtěchem Hadem SJ, přičemž obhajoba se uskuteční 21. července 1670. Dílo je pak dedikováno Ferdinandu z Dietrichsteina, oslavovanému zde jako bojovník proti luterskému kacířství.

Kombinací údajů známých z vlastivědné literatury dostáváme toto historické pozadí grafiky: Rudolf Maxmilián Hassnigk de Polis byl synem dlouholetého správce rabštejnského (janovického) a rýmařovského panství Jiřího Arnošta Hassnigka de Polis, povýšeného právě roku 1670 do šlechtického stavu s predikátem z Weitzenfeldu, a to zejména za zásluhy o rekatolizaci tamních obyvatel [1]. Po smrti Volfganga Bedřicha Hoffmanna z Grünbühl se roku 1667 ujal panství poručník jeho dvou nezletilých dcer Ferdinand z Dietrichsteina. Pokud chápeme nápis na krku orlice (Leibník / Lipník) správně, vztahuje se k místu Hassnigkových středoškolských studií, tedy piaristickému gymnáziu v Lipníku založenému roku 1634 Ferdinandovým prastrýcem Františkem kardinálem z Dietrichsteina. Celý zápas andělů a kobylek se odehrává na těle ležící orlice, jíž sice chybí byt i jen náznak heraldického šachování, ale na druhou stranu je to orlice korunovaná. Možnost, že symbolizuje zemi (Moravu), podporuje fakt, že na jejích křídlech je umístěna ona zmíněná „mapa“ kraje, odkud Hassnigk pocházel

[1] Jiří J. K. Nebeský, Nešlechtický a šlechtický znak Hastnicků z Weizenfeldu, in: Heraldická ročenka 2007, s. 171–174.

9 a kde studoval. Orlice má zavřené oči, což by se snad dalo považovat za výraz toho, že Morava zemdlela zápasem katolictví a protestanství. Snadno nás v této souvislosti může napadnout Pešínův Mars Moravicus (1677), jehož titulní ilustraci pojal Lublinský právě jako poničený znak Moravy v rukou dvou ničivých sil, symbolizovaných bohem času Kronem a bohem války Martem [1].

Nás však více než symbolický rozměr rytiny zajímá zobrazení Hranic a Helfštýna, které zde (spolu s Mikulovem) symbolizují pozemkový majetek Ferdinanda z Dietrichsteina. Že lipenské panství reprezentuje hrad Helštýn, není nijak zvláštní, protože až do 17. století byl používán spíše název helfštýnské panství, podobně jako janovické panství bylo nazýváno podle blízkého hradu Rabštejn. Zarazí nás spíše podoba, kterou Lublinský, zjevně beze snahy o přesnější zachycení, dal Hranicím a Helfštýnu. Dost možná tu dokonce došlo k záměně nápisů a rytina hradní zříceniny vlevo má spíše představovat Helštýn, zatímco obrázek vpravo hranický zámek.

Ikonografie města je tímto objevem sice o něco bohatší, ale vyobrazení je natolik schematické, že pro jeho stavební historii nepřináší nic nového. Přesto fakt, že kromě sídelního Mikulova zachytil Lublinský z dietrichsteinských panství jen Hranice a Helfštýn (Lipník), napovídá, že Hranice v 17. století nebyly jen okrajovým majetkem jednoho z nejvýznamnějších aristokratických rodů na Moravě. Přitom tématu Hranic jako součásti dietrichsteinského dominia byla zatím věnována jen malá pozornost.

[1] Milan Togner, Mars Moravicus Antonína Martina Lublinského, in: Acta Universitatis Palackianae Olomouensis, Facultas Philosophica – Studia Moravica 3, 2005, s. 125–133.